

VI.
ULUSAL DİN GÖREVLİLERİ
SEMPOZYUMU

VI. ULUSAL DİN GÖREVLİLERİ SEMPOZYUMU

Koordinatör Konya Büyükşehir Belediyesi
Dr. Mücahit Sami KÜÇÜKTIĞLI Kültür Yayınları :332

Editör ISBN: 978-605-389-278-6
Muhammet Ali ORAK

SERTİFİKA NO: 21473

Tashih
Metin KÖSE

Baskı-Cilt
Erman Ofset

Ön Hazırlık
A.Yasin CANDAN

Fevzi Çakmak Mahallesi Büsan O.S.B.
Özlem Caddesi No:33/G Karatay/KONYA
+90 332 342 01 55

SERTİFİKA NO: 15409

Yapım

KÜLTÜR A.Ş.

Mevlana Kültür Merkezi
Karatay / KONYA

Tel : 0 332 352 81 11

www.konyakultur.com

iletisim@konyakultur.com

Mart 2017
KONYA

İBADETHANELER İLE İLGİ KANUNLARIN CAMİ VE CEMAAT ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Muhammet Ali CAN

Konunun önemi

Türkiye Cumhuriyeti'nin büyük bir kesimini Sünni Müslümanlar oluşturmaktadır. Bu kesimin yine büyük bir oranı en az yılda bir kez de olsa camileri ibadet amaçlı ziyaret etmektedir. Bu nedenle bu çalışma toplumumuzun büyük bir kesimini ilgilendirmektedir.

Konunun amacı

Her oyunun kuralları, oyuncuların davranışlarına yön verir. Devlet kanunları da bireylerin davranışlarına yön verir. Bu kurallar, ilk konulduğu zamandan itibaren süre geçtikçe bir takım itirazlara maruz kalır ve belirli düzenlemelere tabi tutulur. Bu düzenlemeler sayesinde kanunlar genellikle daha iyiye doğru gider. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana, camilerle ilgili kanunlar da bu süreçten geçmiştir ve geçmeye devam etmektedir. Bu değişimlerin, camilerin inşasına ve cemaatinin yapısına önemli tesirleri olmuştur.

Bu çalışmamızda, kanunların etkisi, farklı devletler üzerinde incelenecek ve farklı kanun uygulamalarının cami ve cemaat üzerindeki etkileri üzerinde durulacaktır.

İbadethaneler neden kanunlarla düzenlenmektedir?

Camiler, toplum içerisindeki bilgi alış verişi açısından büyük bir öneme sahiptir. İktidarlar toplum içerisindeki bilgi akış kanallarını kontrol etmek istemesi durumunda, camileri de kontrolleri altında tutmak isterler. Bu nedenle dernekler, spor kulüpleri, dans ve müzik okullarından ayrı olarak, camiler, farklı kanunlarla düzenlemelere tabi tutulmaktadır. İktidarların medya organları üzerindeki baskıları azaldıkça, ibadethanelerle ilgili kanuni müdahaleleri de aynı oranda azalmaktadır. Bu nedenle, iktidarların ibadethanelerle ilgili kanunları düzenlerken, en temel amacının toplum medyasının kontrol altında tutma olduğu söylenebilir.

Türkiye Cumhuriyeti kanunlarının cami ve cemaate etkisi

Türkiye Cumhuriyeti, camilerle ilgili kanunları düzenlerken, şu ana sınırları belirlemiştir:

- a) Cami görevlisinin kim olacağı devlet tarafından belirlenir.
- b) Cami görevlisi devlete bağlıdır ve maaşı da devlet tarafından verilir.
- c) Cami görevlisinin yapacağı görevler devlet tarafından belirlenir.
- d) Devlet dışında hiçbir kişi veya kuruluş, özel camisinde din görevlisi çalıştıramaz.

Bu düzenlemelerle cami, din görevlisi ve cemaat ile ilgi aşağıdaki sonuçlar meydana gelmiştir:

a) Din görevlileri, devletin belirlemiş olduğu performans ölçümüne göre hizmet sunmaktadır. Devlet, din görevlisinin performansını artırıcı herhangi bir düzenleme yapmaması durumunda ise, din görevlisi daha zayıf performans sunmaktadır. Örneğin: bir cami imamının cemaati sayısının artışına göre herhangi bir maaş düzenlemesi bulunmamaktadır. Bu nedenle imamlar, camideki cemaat sayısını artırmaya yönelik mahalle veya çarşı içerisinde özel bir gayret göstermektedir. Ancak yaz Kur'ân Kursu öğrencisi sayısına göre maaşta belirli bir katkı alması sayesinde, bu öğrenci sayısına ulaşabilmek için çevresinde özel gayretler sarf ettiği bilinmektedir. Veya belirli bir umreci sayısı toparlaması durumunda, kendisine ücretsiz umreye gitme hakkı verilmesi ödülüne karşılık din görevlileri, bu sayıyı bir araya getirebilmek için özel çaba sarf etmektedirler. Bu da gösteriyor ki, din görevlileri performansa göre maaş ücretinde yapılan düzenlemeler ile daha aktif çalışmaktadırlar.

b) Camiler arası rekabet ortamının oluşmaması nedeni ile cami görevlileri, -her tekel kurumda olduğu gibi-, rehavete düşmektedirler.

c) Camilerin yönetimini elinde bulunduran Diyanet İşleri Başkanlığı, Başbakanın, yani siyasal parti liderinin yönetimi ve denetimi altındadır. Bu nedenle camiler de siyasi partilerin yönetimi altında faaliyet sürdürmek zorunda kalmaktadır. Siyasi partinin anlayışına katılmayan din görevlisi ile cami cemaati de siyasi iktidarın baskısı altında görevlerini yapmak zorundadırlar. Örneğin Türk Dil Milliyetçiliği anlayışına sahip olan bir siyasi parti, yönetimi altında bulunan Diyanet İşleri Başkanlığına, ezanların Türkçe okunması hususunda talimat vermiş, bütün din görevlileri de bu siyasi anlayışı yerine getirmek zorunda kalmıştır. Cami cemaati de bu durumdan müşteki olarak devlet camilerinin dışında başka camilere gitme imkânına sahip olamamışlardır. Diğer bir örnek ise, içe dönük ekonomi politikası anlayışına sahip olan bir iktidar partisi, kendi yönetimi altında bulunan Diyanet İşleri Başkanlığına, alışverişlerin Türk Lirası ile yapılması gerektiğine dair bir hutbe verdirmiştir. Bu hutbenin ardından Diyanet İşleri Başkanlığının kendisinin Amerikan Doları ile Hac-Umre fiyatları belirlemesi de ağır tenkitlere maruz kalmıştır. Camilerde bu tarz siyasi konuşmaların yapılmasına karşı olan cemaatin ise devletin camileri dışında başka camilere gitmesi imkânı da bulunmamış ve bu camilerdeki siyasi hutbeleri dinlemek durumunda kalmıştır.

d) Camilerin inşası halk tarafından yapılması serbest iken, camilerin tamamlanmasından sonra hizmet verilmesi için devletin yönetimi altına verilmesi zorunludur. Bu nedenle Cami yaptırma dernekleri büyük şevk ile bir cami inşâ ettikten sonra ikinci bir cami inşâsına geçtiği görülmemektedir. Türkiye'de devletin kendisi, çok az cami yaptırmıştır. Genelde halkın yaptırmış olduğu camiler devlete devredilmektedir. Bu nedenle cami yaptırma dernekleri, bir cami inşâ

ettikten sonra ikinci bir cami yaptırdıkları görülmemektedir. Bunun nedeni ise, devletin bu insanların şevkini kırmış olması aşikârdır.

Federal Almanya'nın ibadethaneler ve camiler ile ilgili kanunlarının etkileri

Federal Almanya'da, kiliseler ile ilgili kanunlar ile camiler hususundaki kanunlar farklıdır. Zira kilisedeki din görevlisinin maaşı devlet tarafından ödenirken, camideki din görevlisinin ücreti devlet tarafından ödenmemektedir. Camilerdeki din görevlileri, kendi derneklerine tabidir. Müslümanlar bir araya gelip, istedikleri şekilde cami dernekleri kurabilmekte ve dilemiş oldukları din görevlilerini istihdam edebilmektedir. Din görevlisinin kendisi de bizzat cami derneği kurmakta ve kendisi caminin ve derneğin başında yer alabilmektedir. Bunun sonuçlarını maddeler olarak şu şekilde vermek mümkündür:

a) Camilerin kontrolü, derneklerin inisiyatifinde olması hasebi ile imamın performansının düşük olması, görevini kaybetmesine sebep olmaktadır. Örneğin, Türkiye'de imamların sabah namazına devamı hususundaki şikayetler varken, Almanya'da yok denecek kadar azdır. Din görevlisinin kendisi, bizzat toplumu bir araya getirip cami derneği kurabilmekte ve geçimini garanti altına alabilmek için üye sayısını artırmak zorundadır. Bunun sonucu olarak din görevlisi çevrede herkesin camiye gelmesi için özel gayretler sarf etmektedir.

b) Cami dernekleri arasında rekabet ortamı bulunmaktadır. Bu nedenle Almanya camilerinde birçok sosyal aktiviteye rastlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliklerinin yönetimi altında bulunan Almanya DİTİB teşkilatının camileri de bu rekabet ortamı nedeni ile Türkiye'de görülmeyen sosyal aktiviteleri Almanya'da uygulamaktadır. İmamlar Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisindeki camilerde görevi esnasında sosyal aktiviteler düzenlemekten, Almanya'ya görevli gittikleri seneler içerisinde, rekabet baskısı nedeniyle, birçok aktivite düzenlemektedir. Sonra yurt dışı görev süresi bitip Türkiye Cumhuriyeti'ndeki rekabetsizlik ortamına geri geldiğinde, eski düzenine devam etmektedirler.

c) Siyasal iktidar partisinin anlayışına zihniyet yapısı uyan Müslümanlar, bunlara bağlı olan camilerden rahatsızlık duymamaktadırlar ve buraya devam etmektedirler. Siyasal iktidar partilerin baskısına maruz kalan camilere devam etmek istemeyen Müslümanlar ise, bağımsız cami dernekleri kurabilmekte ve ibadetlerini buralarda ifa edebilmektedirler. Hatta ücret karşılığı namaz kıldırmaı uygun bulmayanlar tarafından "imamsız cami" bile kurulmuştur.

d) Camilerin yapımı ve yönetimi derneklere serbest bırakılmış olması nedeni ile bir dernek birden fazla cami açmaktadır.

Din görevlisinin motivasyonları

Din görevlisinin çalışmasını etkileyen motivasyonlar şunlardır:

a) Maddi gelir: Din görevlisinin maddi geliri, göstermiş olduğu performansa

göre ayarlanması durumunda onun motivasyonu hızlandırmaktadır.

b) Terfi: Din görevlisinin terfi durumu performansına göre ayarlanması, onu olumlu yönde etkilemektedir.

c) Takdirname: Üstün başarı sağlamış olan din görevlisine, toplantılarda plaket tarzı takdirnamelerin sunulması, din görevlisinin performansına olumlu yansıtacaktır.

d) Rekabet ortamı: Rekabet ortamında diğer din görevlilerinin üstün hizmet sağlamaları durumunda kişi veya kurumlar, çevre baskısından dolayı daha performanslı çalışmak zorunda kalmaktadır.

İbadethanelerle ilgili devletin düzenleme yapması zorunlu alanlar

Devletin ibadethanelerle ilgili kanuni düzenlemeleri fiziki yapısından çok, din görevlisi ile ilgili olduğu görülmektedir. Ancak ibadethanelerin fiziki yapısı ile ilgili kanuni düzenlemelerin azlığı nedeni ile camilerdeki demografik yapı, toplum demografik yapısına ters düşmektedir. Örneğin toplumumuzun kadın-erkek oranı eşit iken camilerde bu oran çok farklıdır. Bunun en önemli nedeni de, camilerde kadınlara ayrılan bölümün erkeklere ayrılan bölüme göre daha kötü şartlarla sunulmuş olmasıdır.

İbadethanelerin fiziki durumu ile ilgili diğer önemli husus da camilerin havalandırma için pencere ebatlarıdır. Camilerin dolu olduğu zamanda yapılan ibadetlerde içeride oksijen sıkıntısı ile sık sık karşılaşılmaktadır. Çıkış kapılarının cemaati tahliye etmek için yetersizliği, ayakkabı giyme yerinin tam kapının önü olması gibi hususlar camilerin fiziksel durumu açısından sorun teşkil etmektedir. Devlet, ibadethanelerle ilgili kanunlar düzenlerken bu noktalara odaklanmalı, hatta camiler için bir nevi uluslararası her ülkenin istifade edebileceği kalite belgesi düzenlemelidir.

Dernek Camileri ile ilgili Türkiye'deki çekinceler

Dernek camilerinin serbest bırakılması ile ilgili en önemli çekince Cemaatlerin ve Tarikatlerin özel cami açacağı endişesi ve bunun sonucunda Müslüman toplumunun birbirlerinin camilerini ziyaret etmeyerek bölünmesi korkusudur. Dernek camilerinin açılmasından sonra bu kaçınılmaz bir sonuç olacaktır. Zira Türkiye Cumhuriyeti'nde yetişmiş olan Müslümanlar, hayatları boyunca camilerin tekel bir kurum tarafından yönetildiğini görmüşlerdir ve ikinci bir kurum varlığına tahammül etmemektedir. Türkiye'de yetiştikten sonra Almanya'ya göç eden gurbetçi vatandaşlarımız orada kurmuş olduğu veya üye olduğu camiye ziyaret etmekte, ancak diğer derneklerin camilerinden kaçınmaktadır. Çünkü Türkiye'de sadece bir kurum tarafından camilerin idare edilmesi gerektiği anlayışı zihninde yerleşmiştir. Ancak Almanya'da yetişen ikinci kuşak nesil, böyle bir ortam görmemesi nedeni ile kendisine mesafe olarak yakın olan herhangi bir dernek camisini ziyaret etmekte, para yardımıyla bulunmaktadır. Bu da bize gös-

teriyor ki, Türkiye’de dernek camilerinin açılmasından sonra bir nesil süresince insanlar belirli dernek camilerini tercih edecek, ondan sonra ise camiler arası ayırım yapmayacaktır.

İkinci büyük çekince ise, dernek camilerinde görev yapacak olan din görevlilerinin dini bilgi seviyesinin düşük olması ve bunun sonucunda halkın din adına kandırılmasıdır. Buna önlem olarak dernek camilerinin din görevlilerinin belirli bir eğitim diplomasına sahip olmasını ve belirli bir uzmanlık sınavını geçmeleri şartı getirilebilir. Özel hastanelerde görev yapan hekimler nasıl tıp fakültesi mezunu olması ve duruma göre Tıp Uzmanlık Sınavını geçmek zorunda iseler, aynı şekilde cami görevlileri için de bu tarz eğitim düzey şartı getirilebilir.

Üçüncü çekince ise, imamların cemaatin denetimi altına gireceğidir. Türkiye’de imamlar cemaate hesap vermemeye alışık olması nedeni ile bu durumu çok ters görmektedir. Oysa bir camideki din görevlisinin varlık sebebi zaten oradaki cemaattir. Dolayısıyla cemaatin denetimi altında olmasının hiçbir sakıncası olmadığı gibi faydası vardır. Ayrıca din görevlileri belirli bir dernekte görev yapmak zorunda değildirler. Dilerlerse kendileri de bir dernek kurup üye toplar ve camisinde görevini sürdürebilirler. Almanya’da 1200’ün üzerinde üyesi olan dernek camileri vardır ve belirli bir kişi baskısı altında değil, cemaatin genelinin baskısı altındadır.

Dernekleşmeye izin verilmemesi durumunda din görevlisi açısından en büyük sorun, Türkiye’de her zaman dile getirilen ağılık sistemidir. Devletin ekonomik durumu her zaman iyi olma garantisinin bulunmaması nedeni ile belirli camiler imamsız kalabilmektedir. Bu durumda cemaat de Cuma namazlarından ve bayram namazlarından vaz geçmezler. Onun yerine bölgenin zengin kişisi imamın ücretini finanse eder. İmam da o kişinin eline bakmak zorunda kalır, çünkü alternatifi bulunmamaktadır. Cami derneği kurup üye toplayarak resmi yoldan hayatını idame ettirme hakkı kanunen engellenmiştir. Dernekleşmemenin en büyük acısını yine din görevleri çekmektedir.

Sonuç:

Bu konu, geniş çaplı araştırma yapılarak bir yüksek lisans veya doktora tezi haline getirilebilir. İbadethaneler siyasi iktidarların yönetiminden çıkarılmalıdır. Din görevlilerinin motivasyonlarını artırıcı önlemler alınmalıdır. Dernek camilerine izin verilerek daha iyi hizmet ortamı oluşturulmalıdır. Devlet camilerin ibadet kısmına müdahale etmek yerine fiziksel yapısına müdahale etmelidir.